

σε κάποιο προηγούμενο κεφάλαιο για τὴ διάδοση μιᾶς γλώσσας ἀπὸ λίγους ἀνθρώπους σὲ πολλούς. Ἄλλὰ τέτοια γλώσσα ξέρουμε πὺ δὲν ὑπάρχει. Ὁ μορφωμένος ἔχει δύο γλωσσικά αἰσθήματα. Τὸ ἐνκ. πὺ συμπύπτει μὲ τὸ λαϊκὸ, εἶναι ριζωμένο βαθειὰ μέσα του, γι' αὐτὸ εἶναι μόνιμο καὶ ἀμετάβλητο. Τὸ ἄλλο ταξιδεύει· ποικίλλει καὶ ἀπὸ σὲ ἓνα σὲ ἄλλον ἄνθρωπο, ἀλλάζει καὶ στὸ ἴδιο ἄτομο ἀπὸ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη. Σήμερα μὲ ἀρίσει ἐν ἐπεδείξαντο, αὐριο τοῦ βρισκω μιὰ κρυὰδα ἀνυπόφορη. Ἐνας λιγώνει γιὰ κανένα προῦθετο, ἄλλος βρίσκει καλῆτερο τὸ προῦθετο, ἄλλος προτιμᾷ ἔθεσε πρὸ αὐτοῦ καὶ ἄλλος ἔθεσε ἐμπρὸς του.

Αὐτὸ τὸ αἶσθημα τὸ ταξιδιάρικο καὶ τὸ ἀπιαστο, πὺ δὲν ξέρουμε τί θὰ παρουσιάσῃ αὐριο, δὲ θὰ τὸ βάλουμε ὀδηγὸ στὴ γλωσσολογικὴ ἐργασία πὺ θὰ κάνουμε. Μὰ θὰ μὲ πῆτε, ὅτι αὐτοὶ οἱ τέσσερις κύριοι, πὺ δὲ συμφωνοῦν γιὰ τὸ προῦθετο, συμφωνοῦν ὅμως ὅλοι ὅτι τὸ ὄντο εἶναι ἀνυπόφορο. Αὐτὸ δὲν εἶναι λόγος ἀρκετὸς γιὰ νὰ τοὺς ἀκούσουμε. Ἐμεῖς ἀπ' τὸ ἓνα μέρος βλέπουμε μιὰ ἐξελικτικὴ κατάσταση μὲ διεύθυνση πρὸς τὴ λαϊκὴ γλώσσα, κι' ἀπ' τ' ἄλλο μέρος ἔχουμε μιὰ γλώσσα ὀρισμένη μὲ σταθερὸ σχέδιο. Ἀπ' τὸ ἓνα μέρος ἔχουμε λίγους πὺ δὲ συμφωνοῦν, ἀπ' τ' ἄλλο πολλούς πὺ συμφωνοῦν. Αὐτοὺς βέβαια, θ' ἀκολουθήσουμε.

— Μὰ αὐτοὺς τοὺς πολλούς τοὺς ρωτήσατε ἂν θὰ τοὺς ἀρίσει τὸ ὄντο;

Ὅχι, δὲν τοὺς ρωτήσαμε, τοὺς μελετήσαμε. Ὁ γνωστικὸς ὁ πατέρας δὲ ρωτᾷ τὰ παιδιά του τί θέλουν νὰ φᾶνε, γιὰτί θ' ἀπαντήσουν: γλυκίσματα. Ἐερί αὐτὸς τί τοὺς συμφέρει νὰ φᾶνε. Καὶ ὁ λαὸς ὁ δικὸς μας, ὅταν θὰ ξυπνήσῃ καὶ θ' ἀρχίσῃ νὰ ζῆ, θὰ καταλάβῃ πὺ τὰ ἀρχαῖα γλυκίσματα τοῦ χέλασαν τὸ στομάχι, καὶ θὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν ἐλαφριά καὶ οὐσιαστικὴ τροφὴ πὺ τοῦ εἰτοιμάζουμε.

Ἐνοεῖται πὺ δὲν ὑπάρχει, ὅπως πολλοὶ φαντάζονται, καμμιά μηχανή, ὅπου νὰ ρίχνουμε μέσα τις λέξεις καὶ νὰ βγαίνουν μεταπλασμένες. Ἡ μεταπλαστικὴ, καθὼς καὶ ἡ δημιουργικὴ ἐργασία, ἔχει ὀδηγὸ τὸ αἶσθημα. Μερικοὶ δὲν τὸ βλέπουν αὐτὸ τὸ αἶσθημα, βλέπουν μόνον γλωσσικούς κανόνες, πὺ εἶναι ἡ ὕλική του μορφή. Ἐμεῖς χαιρόμαστε τὴν ἀρμονία τῶν ἤχων, ἐκείνοι διακρίνουν μόνον τοὺς ἀριθμούς τῶν παλμών, καὶ φαντάζονται ὅτι αὐτοὺς μετροῦμε κ' ἐμεῖς. Τὸ ἔχουν κ' ἐκείνοι στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τὸ αἶσθημα τῆς ἀληθινῆς γλώσσας, ἀλλὰ εἶναι, ὅπως εἶτανε μιὰ φορὰ καὶ σ' ἐμᾶς, βαρὶα πλκωμένο ἀπ' τὴν ὕστερη ἀνατροφή. Ἡ μόρφωσή μας, μὲ τὴν ἰδέα πὺς κατὶ θὰ χτίσῃ, τὸ ἔθαψε κάτω

θε σκαλοπατί, συνταίριαζε μὲ τὴ ζουγραφία τοῦ χαλιῦ τὴ θέση τοῦ ποδιοῦ του, μετροῦσε, γύριζε πίσω, προχωροῦσε καὶ ἐκνάρχζε τὰριθμητικὰ του τὰ παρακάλια.

Σὰν μπῆκε στὸ σπουδαστήρι τοῦ κ. Μπλέκου, εἶδε ὁ Ἄντρεας ἓνα γεροντάκο πὺ μόλις τονὲ γνώρισε γιὰ συμμαθητὴ του, ἂν καὶ συνομιλητὸς του. Ἄσπρα μκλλιά μὲ λίγες μαύρες τρίχες· ἀσπρουδερὰ καὶ τὰ γενάκια του· κοντούτσικος. ἤσυχος, συλλογισμένος. Μιλοῦσε ἀγάλια γάλια, σιγαλά. Κάθησε ὁ Ἄντρεας ἀντίκρυ του κι ἀμέσως παρατήρησε τὰ χέρια του· τὰ δάχτυλά του, στίς ἄκρες, καμμένα ξεφλουδιασμένα, σὰν ἀρχησιασμένα. Ὅταν τοῦ εἶπε τὰ ἱστορικὰ τῆς Κατινούλας μαζί μὲ τὰ παρατηρητὰ του, ὁ καλὸς ὁ ἄθρῳπος τοῦ ξήγησε μ' ἓνα κούνημα τοῦ κεφαλιῦ, πὺς ἔχει, τὰ βράδια θερμοκρασίες δὲ φέρνουνε, φέρνουνε, μὰ μικρότερες, πὺς γιὰ βέβαιον καὶ δὲ σου ἀναποδογυρίζουν ἔτσι τὸν ὀργανισμό σου, καὶ πρόστσε πὺς γιὰτί τάχα, στὴν κατάσταση τῆς Κατινούλας, ραδιογραφήματα καὶ μελετάδες; Δυναμώνοντας φρόνιμα τὸν ὀργανισμό, παλέβεις πὺ σίγουρα μὲ τὸ δεινὸ τοπικὸ νόσημα.

(ἀκολουθεῖ)

ἀπὸ σκρὸ πέτρες καὶ χῶματα, καὶ χρειάζονται κάποια εὐνοϊκὰ περιστατικὰ καὶ κάποια ἑσωτερικὴ προδιάθεση γιὰ νὰ νικήσῃ τὴν πίεση καὶ νὰ βγῆ στὸν ἀέρα καὶ νὰ φροντώσῃ.

Περὶττὸ νὰ προσθέσουμε, ὅτι σ' ἓνα ἔργο τόσο δύσκολο καὶ τόσο μεγάλο εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ γίνουν καὶ λάθη, νὰ γραφοῦν καὶ πράγματα μέτρια, νὰ δημιουργηθοῦν καὶ ὅροι πὺ δὲν εἶναι προωρισμένοι νὰ ζήσουν. Καὶ εἶναι μιὰ χαρὰ νὰ βλέπῃ κανεὶς ἐκείνους πὺ δὲν ὑποφιάστηκαν ἀκόμη τὸν ὕψηλὸ ἐθνικὸ σκοπὸ τῆς δουλιᾶς αὐτῆς, πὺς κρούουν τὰ τύμπανα γιὰ κάθε μερικὴ ἀποτυχία, καὶ πὺς κλείουν τὰ μάτια στὴν κανονικὴ προέλαση πὺ κάνει, στὸ σύνολο, ἡ καινούργια ἰδέα μέσα στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ.

Σημεῖο ἄλλως τε πολὺ χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴ σημερινὴ θέση τοῦ ζητήματος εἶναι ὅτι ἡ συζήτηση ἔχει μεταφερθῆ στὰ σύνορά του, στίς τελευταῖες συνειπίεις. Κανένας δὲν τολμᾷ νὰ χτυπήσῃ τὸ κέντρο, τὴ γενικὴ ἀρχή. Εἶναι ἓνας τρόπος αὐτὸς γιὰ νὰ βρισκουμε εὐκολώτερα δίκαιο στὴ γνώμη τῶν ἀνιδεων. Ἄντι νὰ πιάσουμε τὸ ζήτημα ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὸ πιάνουμε ἀπ' τὸ τέλος: Πὺς θὰ τὸ πῆτε αὐτὸ; Ἐκεῖνο πὺς: Ἄμὲ γιὰ κείνο τὸ ἄλλο ἔχετε ὄρον ἀντίστοιχο; Καὶ τοῦτο δῶ πὺς θὰ τὸ μεταπλάσετε;

Ἄφινω πὺς γίνεται ἡ συζήτηση. Σχηματίζουν μιὰ ἰδέα δική τους γιὰ τὸ μεταπλάσμα, καὶ ἀπάνω στὸ δικὸ τους τὸ σκοπὸ τραγουδοῦν καὶ λένε: Ἄφου τὸ δυστυχῆς ἔγινε δύστυχος, γιὰτί καὶ τὸ σαφῆς δὲν τὸ κάνετε σάφος; Καὶ τὴν εὐστροφία θὰ τὴν πῆτε ἀραγε πτροφία ἢ πὺς ἄλλοιῶς; θέλου με νὰ τὸ ξέρουμε κι' αὐτὸ πρὶν ἀποφασίσουμε.

Προσοχὴ μονάχα ἀπ' τὸ κέντρο! Βαθιὰ σιγὴ βασιλεύει ἐκεῖ. Ποτὲ δὲ θὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὴν γαλῆν καὶ τὸν μῦν, γιὰ τὸ ὄν καὶ τὴν ἀλεκτορίδα, γιὰ τὸν χῆνα καὶ τὴν νῆσσαν, γιὰ τὸ κέων λυσοῶν ἔθρξε, γιὰ τὴν αἶξ, γιὰ τὴν ἀμνᾶς, γιὰ τὸν θῶς, γιὰ τὸν ὀδοῦς καὶ τὴν ρίς, γιὰ τὴν χεῖρ καὶ τὸν πούς, γιὰ τὴν ὀφρῆς καὶ τὴν ὀσφύς, ... καὶ γιὰ ὀλα τὰ ἄλλα στρεβλωτήρια τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος μικρῶν καὶ μεγάλων. Αὐτὰ εἶναι παρακατιανὰ ζητήματα. Τὸ σπουδαῖο εἶναι νὰ ἀποδείξουμε ὅτι ἡ «Ψυχάρειος διάλεκτος» δὲν εἶναι ἡ δημοτικὴ γλώσσα παρὰ εἶναι χικκὸν ἰδίωμα, ἢ τὸ ἰδίωμα τοῦ Γαλατᾶ, ὅ,τι προτιμᾶτε. Σπουδαῖο εἶναι ὅτι ὁ Πάλλης ἔγραψε νέα διαθήκη, ἀντὶ νὰ γράψῃ καινούργια διαθήκη, καὶ μέρος πρῶτο ἀντὶ κομμάτι πρῶτο. Σπουδαῖο εἶναι ὅτι ὁ Παλαμᾶς γράφει εἰς ἀμείλικτον δημοτικὴν καὶ ὅτι τὰ ποιήματά του εἶναι δυσκονότητα. Σπουδαῖα εἶναι καὶ μεγάλα πολλὰ ἀκόμη τέτοια ζητήματα, πὺ ἀποδείχνουν πὺς φανερὰ ὅτι ἡ δημοτικὴ γλώσσα εἶναι οὐτοπία καὶ δὲν πρέπει νὰ γράφεται.

Τί νὰ εἶναι ἀραγε αὐτὴ ἡ «Ψυχάρειος διάλεκτος», πὺ μερικοὶ δὲν τὴν καταλαβαίνουν ἐδιότι, εἰς τὴν ἡλικίαν των δὲν δύνανται πλέον νὰ μάθωσι ξένην γλώσσαν; Ἐπειδὴ μὲ ποτὲ ὁ ἀναγνώστης μου νὰ μὴν ἔχη ἰδέα τοῦ ζητήματος, δὲ μὲ ἐπιτρέπεται νὰ κλείσω τὸ βιβλίον χωρὶς νὰ τὸν πληροφοροῦσω, ὅτι τὸ «χικκὸν» αὐτὸ ἰδίωμα δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ ἀγνή ἑλληνικὴ δημοτικὴ γλώσσα, ὅπως μιλιέται στὰ μεγάλα κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ βαθὺ ἑλληνικὸ αἶσθημα γραμμένη, μὲ πολλὴ σκέψη καὶ νοικοκυρῶσὴν διαλεγμένη μέσα στὴν κάποια ποικιλία τῶν τύπων πὺ παρουσιάζει, καθὼς ξέρουμε, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς καθρεύουσας ὄσα δὲ συμβιβάζονται μὲ τὸν ὀργανισμό της, καὶ πλουτισμένη βέβαια μὲ τὴν ἀπαραίτητη δημιουργία καινούργιων ὄρων. Μερικοὶ φρονοῦν ὅτι ὁ καθαρισμὸς εἶναι πέρα πολὺ αὐστηρὸς, καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφῆσουμε κάποιον πόρτα πὺ ἀνοιχτὴ στὴν ἐπίδραση

τῆς καθρεύουσας. Ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα μπορεῖ νὰ σταθῆ λογικὴ συζήτηση. Ὅταν ὅμως ἀκούσετε ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ δημοτικὴ γλώσσα καὶ ὅτι εἶναι γλώσσα ἀκατεσκευασμένη ἐν Παρισίοις, ἀπὸ κεί καὶ πέρα εἶναι περιττὴ κάθε προσπάθεια γιὰ συνεννόηση. Τέτοια λόγια εἶναι μόνον γιὰ νὰ τ' ἀκούῃ κανεὶς καὶ νὰ φιλοσοφῆ. Δείχνουν πὺς οἱ μεγάλες κοινωνικὲς μεταβολὲς ἔχουν τὴ δύναμη νὰ θολώνουν τὴν κρίση καὶ τὸ αἶσθημα ἀνθρώπων πὺ δὲν εἶναι ἀπὸ φυσικὸ τους καμωμένοι γιὰ γενναῖα πηδήματα.

Ἄλλως τε ἂς ὑποθέσουμε μιὰ στιγμὴ ὅτι ἡ «Ψυχάρειος διάλεκτος» δὲν εἶναι ἡ ἀληθινὴ δημοτικὴ. Τότε ἐν' ἀπ' τὰ δύο ἔπρεπε νὰ συμβαίῃ: Ἡ εἴστε ὀπαδὸς τῆς ἀληθινῆς δημοτικῆς, καὶ τότε νὰ γράψετε τὴν ἀληθινὴ δημοτικὴ γιὰ νὰ τὴν ἰδοῦν καὶ οἱ ἄλλοι ποῖα εἶναι, καὶ πρὸ πάντων γιὰ νὰ ἐργατῆτε μὲ αὐτὴν γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἔθνους. Ἡ δὲ θέλετε οὔτε τὴν ἀληθινὴν δημοτικὴν, καὶ τότε γιὰτί δὲν πολεμᾶτε αὐτὴν τὴν ἴδια; ἀφου εἶναι βέβαιον ὅτι, πέφτοντας αὐτὴ, θὰ κατακυλῆσῃ μαζί της καὶ ἡ Ψυχάρειος διάλεκτος. Ὅπου ἀποδείξαμε ὅτι ἡ «Ψυχάρειος διάλεκτος», γιὰ ἓναν πὺ εἶναι πιστὸς λάτρης τῆς ἀκραίφουδς καθρεύουσας δὲν εἶναι ἄλλο πκρὰ μιὰ πρόφαση γιὰ νὰ κρύβεται ἀπὸ πίσω.

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

Ο ΨΕΝ ΣΤΗ «ΝΕΑ ΣΚΗΝΗ»

Δὲ θὰ πασκίσουμε ἰδῶ νὰ κρίνουμε τὸ δρᾶμα τοῦ Ψεν. Ὁ τύπος τῆς Νόρας στὸ «Κουκλόσπιτον», εἶναι πὺς τύπος κλασσικὸς, ὅπως μποροῦμε νὰ χαρακτηρίσουμε καὶ γενικώτερη κλασσικὴ ἔλη τὴ δουλειὰ τοῦ μεγάλου δραματικοῦ τῆς Νορβηγίας. Θὰ πασκίσουμε μονάχα νὰ δείξουμε μὲ λίγα λόγια, ἐξαιτίας τῆς παραστάσεως τοῦ «Κουκλόσπιτον» ἀπὸ τὴ «Νέα Σκηνή», ποῖα ὀφέλεια μπορεῖ νὰ ἔχη σήμερα τὸ κοινὸ μας ἀπὸ τὸ ἀνέβασμα στὰ θεάτρα μας τέτοιων ἔργων.

Ὅλοι μολογοῦμε πὺς δὲν ὑπάρχει σὲ μᾶς ἓνα κάποιο γενικὸ γούστο, ἢ κι' ἂν ὑπάρχει, τὸ γούστο αὐτὸ βρίσκεται σὲ πολὺ χαμηλὸ σημεῖο. Ἄμα ρίξῃ κανεὶς μιὰ ματιὰ στὰ τρεχοῦμενα προγράμματα τῶ θεάτρω μας, θὰ νοιώσῃ ἀμέσως τὴ θλιβερὴ ἀλήθεια μας. Εἶναι ἀμόρφωτο τὸ κοινὸ μας — καὶ λέγοντας κοινὸ, ἐννοοῦμε πάντα μιὰ ἐκλεχτὴ τάχα τάξη τῆς κοινωνίας μας, τὴ μόνη δὲ πὺ συγκεντρώνεται στὰ διάφορα θεάτρα. Τῆς τέτοιας ἀμορφωσίας δὲν εἶναι εὐκολὸ νὰ βρεθῆ ἡ αἰτία. Ἴσως δὲν εἶναι αἰτία, μὰ αἰτίες, πὺς καμιά μέρα μπορεῖ νὰ τις ξεψαχίσουμε στίς στήλες τοῦ «Νουμα». Γιὰ τὴν ὄρα τὸ ἀναφισθήτητο εἶναι, πὺς οἱ διαφοροὶ θιασάρχες ἀκολουθώντας πιστὰ τὸ χαμηλὸ γούστο, συντελοῦνε σιγὰ σιγὰ στὸν ξεφυλισμὸ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου.

Ἦστερα ἀπὸ μιὰ παράσταση ἐνὸς ἔργου τοῦ Ψεν, τὸ κοινὸ δὲ θὰ πᾶρ εὐχαριστημένο νὰ κοιμηθῆ. Ἡ τέτοια στενοχώρια μπορεῖ στοὺς περισσότερους νὰ τραθηχτῆ ἢ σὲ μακρὸς, καὶ τὸ τέτοιο μακρὸς θὰ φέρῃ τὴ σκέψη. Ἄν ἡ σκέψη δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ δουλέψῃ καὶ νὰ βαθύνη στὸ ἔργον τὴ γενικότητα, θὰ σταθῆ ὅμως ὁ στοχαστικὸς σὲ μιὰν ἀνώτερη ἀντίληψη, τεχνικώτερη, γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ μορφή τοῦ ἔργου. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι λίγο. Γιὰτί μιὰ ἐπανάληψη τῆς τέτοιας ἐσωτερικῆς ἐργασίας, θὰ φέρῃ τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὸ τεχνικὸ, πρὸς τὸ ζωντανὸ, θὰ φέρῃ πὺ στερνὰ τὴ βαθύτερη προσοχὴ στίς λεπτομέρειες, στίς ἰδέες τοῦ συγγραφέα, πὺ ἄλλες θὰ δέχεται καὶ ἄλλες: θὰ ἀποκρούη. Ὁ ἀρχισὴ τότε ἡ συζήτηση,

κι' ἀπὸ τῆ συζήτηση θά βγῆ ὁ πόλεμος. Ὁ πόλεμος θά φέρῃ τὸ ἑνδιαφέρον, καὶ τὸ ἑνδιαφέρον γενικευμένο θά μορφώσῃ. Γιατὶ πιά τότες τὸ κοινὸ θά ἔχῃ τὸ μεγάλο ἑνδιαφέρον νὰ παρακολουθήσῃ.

Αὐτὰ βέβαια δὲ γίνονται ἔτσι γλήγορα, ὅπως λέγουνται. Χρειάζεται καιρὸς, κι' ἀπάνου ἀπ' ὅλα χρειάζεται κατάλληλος δρόμος. Τάχα ἡ «Νέα Σικηνή» στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἰδρύσεώς της, δὲ μόρφωσε κάποιο λίγο κοινὸ, — ὅσο ἀσήμαντο κι' ἂν εἶναι — πού μπορεῖ σήμερα κάπως νὰ ἐχτιμήσῃ τὴν παράστασι ἐνὸς ἔργου, ἀπάνου ἀπὸ τὴν ρουτίνα; Αὐτὸ ὅμως τὸ λίγο κοινὸ —περισσότερο νέου— σταμάτησε ἴσχυε κεὶ πού τόφερε ὁ δρόμος τῆς «Νέας Σικηνῆς» πού κόπηκε, ἀλλοίμονο, τόσο νωρίς. Ποιὸς θά βρεθῆ λοιπὸν σήμερα νὰ τὸ σπρώξῃ, νὰ τὸ προχωρήσῃ, νὰ τὸ μεγαλώσῃ;

*

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἴψεν —ὅσο κι' ἂν εἶναι χωρὶς σύστημα τέλεια πλεγμένο ἀναμεταξύ της— ἴσως σήμερα στὴν πύθ γερῆ καὶ πύθ νέκ μερίδα τῆς στοχαστικῆς Εὐρώπης, νὰ μὴν ἔχῃ τὴν ἀξία πού θελήσανε νὰ τῆς δώσουνε τὰ πύθ χρόνια. Πύθ κεντηνὴ καὶ πύθ δυνατὴ εἴτανε τότε ἡ ἐπίδρασι τοῦ Κάντιου, τοῦ Σέλιγγ, τοῦ Γκαίτε, σ' ὅλα τὰ πνεύματα, κι' ἀκόμα περισσότερο βέβαια στὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα τοῦ Ἴψεν. Ἡ ἀτομιστικὴ φιλοσοφία, πού ἐμελλε νὰ κατασταλαζῆ τόσο τραγικὰ στὸ ἰσχυρὸ ἐγωϊστικὸ σύστημα τοῦ Νίτσε, ἀνέβηκε μὲ τὸ Γερμάνο αὐτὸ φιλόσοφο στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, ἀπ' ὅπου πιά ἀρχίζει ὁ κατήφορος, ἕνας σιγανός, κοπιαστικός, ἀγκυλωτός, μὰ πάντα κατήφορος. Ἡ λευτεριά τοῦ ἀτόμου, στὴ γενικότητά της εἴτανε μιά ἀπὸ τίς ἀγαπητότερες ἀρχές τοῦ Ἴψεν. ἴσως τὸ μόνον τῆς φιλοσοφίας του. Κάτου ἀπ' αὐτὸ βέβαια εἶπε ἀλήθειες αἰώνιες, μεγάλες, μὰς ἔδωσε τὴ ζωὴ, στὴ σκέψῃ καὶ στὴν ψυχῇ, καὶ μὰς ἔδειξε τὴ σκέψῃ καὶ τὴν ψυχῇ ἀλυσοδεμένες μὲ τὰ γύρα, καὶ πασιζόντας τὴ λευτεριά. Κι' ὅλα αὐτὰ σὰν ἕνα πρόβλημα, σὰν ἕνα ἐρωτηματικὸ, σὰν ἕνα ἀξεκαθάριστο μέλλο. Ὅχι ὅμως σὰ μιά λαχρυσμένη ἀλήθεια. Καὶ θά εἴμαστε κοντὰ στὴ γνώσι δὲ γαρ χιτρίτουμε τὸ ἔργο τοῦ Ἴψεν, σὰν προσπαθεῖ μιάς εὐτυχίας γιὰ τὸν κόσμον, ὅζω ἀπὸ τὸν κόσμον. Τόσο, πού ἔφτασαν οἱ νεώτεροί του μαθητὰδες σ' ἕνα ἀπροχώρητο, χωρὶς νὰ δειλιάσουν νὰ πετάξουν λόγια σὰν καὶ κείνα τοῦ σημαντικοῦ Χάουπτεμαν στοὺς «Μοναχοὺς Ἀνθρώπους». «Ὡ λευτεριά, λευτεριά Πρέπει νάνα κανέναν σὲ ὅλα λεύτερος. Μήτε πατρίδα, μήτε οἰκογένεια, μήτε φίλους, τίποτα δὲν πρέπει νάχη κανέναν».

Μὴν ξεχνᾶμε ὅμως πὺς μιά μέρα, κι' ἂν πεθάνῃ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἴψεν, ἡ ἀξία του θά σταθῇ ἀπείραχτη, κι' ἡ δόξα του τρανή. Γιατὶ ὁ Ἴψεν τίς ἰδέες τίς ἐντυσε μὲ τὴ ζωὴ, τίς ἀδέρφωσε μὲ τὴν τέχνη. Εἶναι ἐκεῖνος πού ἔδωσε στὴ σικηνὴ σπαρταριστοὺς ἀπὸ ἀλήθεια τοὺς ἀνθρώπους. Τὰ πάθη, οἱ ἀγάπες, τὰ μύση, οἱ ἀδουαμίες, ἤσαν τὸ ζωγράφου τοὺς τὸ φυσικό. Ἡ σικηνικὴ τέχνη, τὰ τύλιξε μὲ τὴν κουβέντα τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ δρόμου, τῆς πλάσης.

Σ' αὐτὸ λοιπὸν βλέπουμε τὴ μεγαλύτερη καὶ μακρυνότερη ὠφέλεια, πού μπορεῖ νάχη τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ. Θά μάθῃ νὰ βλέπῃ. Κι' ἕμα μάθῃ νὰ βλέπῃ τὸ τεχνικὸ ἀπάνου στὴ σικηνὴ καὶ τὸ ἀληθινὸ, ἄς πούμε πὺς ἡ ἐπίδρασι τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἴψεν, τῆς φιλοσοφίας πὺς δὲ χρειάζεται βέβαια σήμερα ἡ Ρωμοσύνη, θά εἶναι περαστικὴ, μ' ὅσο μάγεμα κι' ἂν κλεῖ μέσα της.

*

Ἡ Νόρα μιά ἀρχαιότερη ἀδερφή τοῦ Στόκμαν καὶ τῆς Ἑλλήνας Βάνγκελ, καὶ μιά νεώτερη τοῦ Φάλκ, μὰς δίνει τὴν ἰδέα μιάς ξαφνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἀτόμου, ἐναντία κοινωνίας καὶ νόμου, πού ἐμελλαν νὰ σταθοῦν ἀγνάντια της, μὲ ὅλη τους τὴ σκληρότητα γιὰ μιά της παράνομη πράξι πού στὸ βάθος της ἔλαμπε ἡ μεγαλοψυχία.

Τέτοιοι ρόλοι εὐκόλα δὲν ἐρμηνεύονται, καὶ γι' αὐτὸ γράφοντας ἔδω πρὸ λίγου καιροῦ, φοβηθήκαμε μήπως τὸ προανάγγελμα τῆς Νόρας, ἀπὸ τὴν κ. Κυβέλη Ἀδριανοῦ, ἔμενε μόνον προανάγγελμα. Μὰ εἶδαμε πὺς ἡ τεχνίτρα τῆς «Νέας Σικηνῆς» μὲ περισσὴ φιλοτιμία καταπιάστηκε τὸ ἔργο, καὶ ἡ προσπάθειά της ἡ γενναία, πρέπει νὰ παινεθῆ. Ὁ ρόλος τῆς παιχιδιάρικης κούκλας στὶς δύο πρῶτες πράξεις ἀποδόθηκε πολὺ καλὰ. Θέλαμε περισσότερη ἐσωτερικὴ δύναμη ἂν εἴτανε δυνατὸ, στὶς ἡμέρες, μὰ τραγικότερες, τελευταίες σικηνῆς τῆς τρίτης πράξης. Ὁ δρόμος ἀνοίχτηκε γιὰ τὴν κ. Κυβέλη Ἀδριανοῦ. Τώρα ἄς προσπαθῆσῃ, κ' ἡ προσπάθεια ἴσως φέρῃ τὴν τελειωτικὴν ἐπιτυχία.

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

Ἡ Κοινὴ Γνώμη

Ο κ. PONTAKΗΣ

Πόλη 29. 9. 06.

Κύριε Ταγκόπουλε,

Ἐγράψατε σὲ περασμένο φύλλο τοῦ «Νουμά» πού ὅσα εἶπα γιὰ τὸν κ. Ψυχάρη στὸ βιβλιαράκι μου οἱ «Μπόξερς», τὰ εἶπα γιὰτὶ ἡ Γραμματικὴ μου πού τυπώθηκε στὰ 1904, δὲν πῆρε τὸ βραβεῖο στὸ διαγωνισμὸ γιὰ τὴ γλώσσα τοῦ 1901.

Ὅτι κάθε ἄλλο ἐλητήριο εἶναι ἡ αἰτία παρὰ αὐτὸ, φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲ στάλθηκε ποτὲ τὸ βιβλίον μου ἐκεῖνο σὲ κανένα διαγωνισμὸ καὶ μπορεῖ ὁ ποῖος θελεῖ νὰ μού ἀποδείξῃ τὸ ἐναντίον. Πρὶν ὅμως νὰποδειχτῆ αὐτό, οὔτε ἡ ὑπόψια σας, πού παρασταίνετε γιὰ βεβαιότητα, οὔτε τὰ λόγια σας εἴχανε τὸν τόπο τους.

Περιμένω τὴν ἀπόδειξι.

Γ. Κ. PONTAKΗΣ

Σημ. τοῦ Νουμά. Κατόπι ἀπὸ τὴ δήλωσι τοῦ κ. Ροντάκη, πού μὰς βεβαιώνει πὺς δὲ στάλθηκε ἡ Γραμματικὴ του στὸ διαγωνισμὸ γιὰ τὴ γλώσσα τοῦ 1901, ὅσα γραφτήκαμε στὸ «Νουμά» (ἀριθ. 256), ἐναντίον του δὲν ἔχουμε, βέβαια, τὸ λόγο τους.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ

Ἀγαπητὲ Νουμά:

Ὡ! τί περιβόλι, τί περιβόλι αὐτὸ τὸ δραματολόγιον τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου, πού ἐδημοσιεύτηκε στὶς ἐφημερίδες! Σωστὸ περιβόλιον τοῦ κόσμου ὅπου:

Καθίνας μὲ τὴν ταμπακέρα του

Ἐμβαίνει διὰ νὰ πάρῃ τὸν ἀέρα του,

ὅπως ἔγραφε ὁ Ἐξαρχόπουλος.

Ἐκεῖνα τὰ πρωτότυπα πού ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν κ. Ἀμπελά καὶ τελειώνουν εἰς τὸν κ. Καλαποθάκη, σωστὸ μπουκέτο!

Κ' ἐκεῖνα τὰ ξένα! Ἄν ἐξαίρεσομε μερικὰ τοῦ Σοφοκλή καὶ τοῦ Σαίξπηρ, πού κι' αὐτὰ ὅπως τὰ ἔχει μεταφρασμένα ὁ κ. Βλάχος καλύτερα νὰ εἰλεπαν, ἂν ἐξαίρεσομε τὸν Ἀλκίνοῦ τοῦ Καλδερὸν, τὸν ὅποιον ὅμως δὲν ἐδιάλεξε ὁ κ. Βλάχος γιὰτὶ εἴταν στὸ πρόγραμμα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ κ. Οἰκονόμου, ἂν ἐξαίρεσομε μερικὲς κωμωδίες τοῦ Ἰαρίου

πὺς εἶνε ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς νέους στὸν ὅποιο συμπαθεῖ ὁ κ. Βλάχος, γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα νέα (ἰ) ἔργα μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς μὰζὶ μὲ τὸν Dante,

Nan raggionar di lor ma guardae passal Φτάνει μόνον νὰ σὰς πῶ ὅτι στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα ἐπάνω στὴ σικηνὴ τοῦ Βασιλικοῦ θά παρασταθοῦν ἔργα τοῦ Barriere καὶ τοῦ Dumanoir, κι' ὄχι ἀπὸ τὰ καλύτερά τους. Χθὴκαν βλέπεισ οἱ Hervieu, οἱ Lavedan, οἱ Bernstein, οἱ Bataille, οἱ Briéux, οἱ Portoriche, οἱ Veber, γιὰ νὰ διαλέξῃ, ἂν ἤθελε ἔργα τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας ὁ κ. Βλάχος. Πάλι καλὰ ὅμως ὅπου γλυτώσαμε ἀπὸ τὸν Bourgeois καὶ τὸ D'Ennery.

Θά παρασταθῇ καὶ μιά κωμωδία τοῦ Fabre ὁ Σαθρός οἶκος. Ἡ κωμωδία αὐτὴ εἶνε συμβολικὴ, συμβολίζει τὴν καταστάσι εἰς τὴν ὅποιαν ἔχει φτάσει τὸ Βασιλικὸν Θεάτρον, μὲ τὸν νέον Ἀλκίνοῦ του, τὸν κ. Βλάχο.

ΓΚΡΙΝΙΑΡΗΣ

ὍΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

— Ὁ ὑπεργλαφυρότατος κ. Σπύρος Παγαγιῆς ἔβγαλε τόμον καινούριον μὲ τὸ βελγικώτατον τίτλον «Ἀθηναϊκὰ ἡμέριον»

— Ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια εἶχε βγάλει ἄλλον ὑπεργλαφυρότατον τόμον μὲ τὸν τίτλον «Ἀθηναϊκὰ νόκτες», ὅστε τόρα τοῦ μένει νὰ βγάλῃ καὶ τὰ «Ἀθηναϊκὰ μεσημέριον» καὶ νὰ συλλάσῃ πιά ὁ ἀνθρώπος.

— Ὁ φίλος Σενοπούλος ἔγραψε κριτικώτατον ἄρθρον στὸ «Νέον Ἄστυ» γιὰ τὸν κ. Παγαγιῆν, μιλώντας γιὰ τὸ συγγραφεὶ καὶ ξεχνώντας ὁλοσδιόλου τὸ βιβλίον του.

— Καὶ γιὰ νὰ μὴν τὸ ξεχάσομε, κρίνοντες ὁ ἴδιος ὁ κ. Σενοπούλος καὶ τὸ γράμμα τοῦ κ. Φωκά, στὶς «Ἀθηναϊκὰ» δήλωσε πὺς τοῦ ἀρέσουν καὶ οἱ δύο γλώσσες, καὶ ἡ καθαρεύουσα καὶ ἡ Δημοτικὴ, ἀφοῦ μὲ τὴν ἰαία εὐχαρίστησῃ, πούγραψε ἄλλοτε τὴ δημοτικὴν στὸ Νουμά γράφει τόρα καὶ τὴν καθαρεύουσα στὶς «Ἀθηναϊκὰ».

— Εἴταν ὁλοσδιόλου περιττὴ αὐτὴ ἡ δήλωσι, γιὰτὶ τὸ ξέρουμε πὺς στὸν κ. Σενοπούλον ἀρέσουν ὅλες οἱ γλώσσες τοῦ κόσμου, ἀκόμη καὶ οἱ βοδινῆς μὲ κάρπη.

— Στὰ τελευταία «Ἰασηναϊκὰ» (πὺς τὰ δύο τελευταία τους φύλλα δὲν τὰ λάβαμε ἀκόμα, κύριε Μιχαηλίδι, καὶ νὰ μὰς τὰ σταίλει, παρακαλοῦμε), οἱ κ. Νιρβάνος καὶ Σενοπούλος, γράφοντας γιὰ τὸν ποιητὴν τοῦ «Γιού» τοῦ Ἰσκιου κ. Μελά, ξεχνούνταν δὲ ὅμως Βυζαντινὸς καὶ φωνάζουν πὺς μὲ θαυμασμὸν σέβου μπροστὰ σὲ τέτοιον ποιητικὸν ἀστέρην.

— Δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἐπιβολὴ πὺς καὶ ὁ κ. Μελάς μὲ θαυμασμὸν θά στέκει μπροστὰ σὲ τέτοιον κριτικόν.

— Ἀπὸ τὸ τελευταῖον φυλλάδιον τῆς «Ἰασηναϊκῆς» δανειζόμεθα τοὺς κελύους αὐτοὺς στίχους:

Ποῖν νὰ τ' ἔλπει φέρε τὸ βράδι
ἡ νόνα μας τὸ παραμῦθι,
τῆς λάμπας τ' ἔλεγε τὸ λάδι
κ' ἐκεῖνη βασιλοκοιμήθη.

Ἡ νόνα σὰν τὴν ἐφρονάζαμε
δὲν ἔπνευε πιά τὸ πρῶθ.
Ἡ λάμπα χάλασε. Τὸ παραμῦθι
κανένα πιά δὲν ἔκκουσε παιδί.

— Διαβάσαμε μὲ μεγάλη εὐχαρίστησι τὸ ὄριον βιβλίον τοῦ κ. Κίμ. Μιχαηλίδου «Σὰν ζωὴ καὶ σὰν παραμῦθι» καὶ στὸ φύλλο τῆς ἑλληνικῆς ἡμερησίως ἡμερησίως δύο τρεῖς σελίδες ἀπ' αὐτὸ γιὰ νὰν τὸ κρίνουν κ' οἱ ἀναγνώστες μας.

— Στὸ γράμμα μὰς πρυλιέται τὸ «Κοινωνικὸν ζήτημα» τοῦ κ. Γ. Σκληροῦ 50 λέφα καὶ γιὰ τὸ ἐξωτερικὸν 10.

— Μερικοὶ ἀνθρώποι ἐντὶ γιὰ κούφι ἔχουνε μιά πελώρια νεροκολοκύθα κολλημένη στὸ λατομ. Ἐἴνας τέτοιος κολεκοθύρωπος ἔγραψε καὶ στὶς «Ἀθηναϊκὰ» τῆς Τετάρτης σοβαρώτατα πὺς πρέπει ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησι νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ τὴν πύψῃ τοῦ Ψυχάρη III, ἐπειδὴ τὸ θέλει ἡ κ. Τζοβάννα τοῦ Μισσαζέρη. Μὴ γερότερα!

— Μὰ κι' ὁ κ. Γαργάκης, ὁ κλασικώτατος, ξεπετάχτηκε στὴ μέση νάπαντῆσε: στὸ γράμμα τοῦ κ. Φωκά. Ὑστερ' ἀπὸ βροχὴ βγαίνουν τὰ σελιόγια καὶ τὰ μανιτόρια καὶ τὸ γράμμα τοῦ κ. Φωκά, πού τὸ πῆραμε στὴν ἀρχὴ γιὰ λούσιμον τοῦ δασκαλισμοῦ, εἴτανε, φαίνεται, φεβερὴ νεροποντὴ καὶ δὲν ἄφτασε κανένα Γαργάκη καὶ κανένα σελιόγαρον στὴν τρύπα του. Ο ἸΔΙΟΣ

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Περ. Τὸ λάβαμε καὶ σ' εὐχαριστοῦμε. Δὲν ἔχει καμιὰ σημασία ἡ θέσι, τὸ καλὸ τὸ ποίημα καὶ στὴν τελευταία σελίδα νὰ τυπωθῇ, πάντα καλὸ θά μένει. Τὴ θέσι τοῦ κάθε ἔργου τὴν κανονίζει ἡ ἀνάγκη τῆς σελιδοποιήσεως —κ. Χρ. Στρ. Ὁαλλάζει κι' αὐτός. Τῶχαμε συλλογιστεῖ καὶ πρὶ μὰς τὸ γράψαι. Σ' εὐχαριστοῦμε.